

ΤΟ ΣΩΜΑ 2 : ΜΗΤΡΟΠΟΛΗ

Θα φτιάξω αδιαχώριστες πόλεις με τα χέρια της μιας περασμένα στο λαιμό της άλλης

Με την αγάπη των συντρόφων

Με την ανθρώπινη αγάπη των συντρόφων

—Walt Whitman, "For You Democracy"

Η μητρόπολη μπορεί να θεωρηθεί αρχικά ως ο σκελετός και ο μυελός του πλήθους, δηλαδή ως το χτισμένο περιβάλλον που υποστηρίζει την δραστηριότητα του πλήθους και το κοινωνικό περιβάλλον που αποτελεί την δεξαμενή και το σύνολο των δεξιοτήτων επιρροής, κοινωνικών σχέσεων, συνηθειών, επιθυμιών, γνώσεων, και κυκλοφορίας κουλτουρών. Η μητρόπολη όχι μόνο εγγράφει και επανενεργοποιεί το παρελθόν του πλήθους -υποταγή, πόνος και αγώνες- αλλά επίσης θέτει τις συνθήκες, θετικές και αρνητικές, για το μέλλον του. Τέτοιες οργανικές μεταφορές, οπωσδήποτε μπορεί να είναι παραπλανητικές, δεδομένου ότι συχνά γίνονται κατανοητές για να υπονοήσουν φανκσιοναλιστικές-λειτουργικές και ιεραρχικές σχέσεις: ο εγκέφαλος δίνει εντολές, τα χέρια υπακούουν και ούτω καθ' εξής. Αντιθέτως εμείς αντιλαμβανόμαστε την μητρόπολη ως ένα μη οργανικό σώμα, που σημαίνει, ένα σώμα χωρίς τα όργανα του πλήθους. Ο Marx γράφει, σε ένα απόσπασμα που ενέπνευσε τους Deleuze και Guattari «η φύση είναι το ανόργανο σώμα του ανθρώπου στο βαθμό που δεν είναι το ίδιο ανθρώπινο σώμα» (1) Ο Marx εξηγεί ότι η φύση αποτελεί τον πλούτο του κοινού το οποίο είναι η βάση της δημιουργικής ανθρώπινης δραστηριότητας και με την σειρά της η παλαιότερη ανθρωπινή δραστηριότητα εγγράφεται και καταχωρείται στην φύση. Στην εποχή της βιοπολιτικής παραγωγής η μητρόπολη όλο και περισσότερο ανταποκρίνεται σε αυτόν τον ρόλο ως το ανόργανο σώμα του πλήθους.

Όταν εστιάζουμε στην παράγωγη, στην πραγματικότητα καταλήγουμε σε μια πιο ακριβή και καθυποδηλωτική αναλογία: *η μητρόπολη είναι για το πλήθος ότι ήταν το εργοστάσιο για την βιομηχανική εργατική τάξη*. Το εργοστάσιο συνιστούσε σε παλαιότερες εποχές τον βασικό χώρο και έθετε τις προϋποθέσεις για τρεις κεντρικές δραστηριότητες της βιομηχανικής εργατικής τάξης: την παραγωγή της, τις εσωτερικές συναντήσεις και την οργάνωσή της, καθώς και τις εκφράσεις του ανταγωνισμού και της εξέγερσης. Ωστόσο οι σύγχρονες παραγωγικές δραστηριότητες του πλήθους υπερπηδούν τους τοίχους του εργοστασίου και διεισδύουν σε ολόκληρη την μητρόπολη και σε αυτή τη διαδικασία οι ποιότητες και οι δυνατότητες αυτών των δραστηριοτήτων ριζικά μετασχηματίζονται. Ξεκινάμε με τον εντοπισμό αυτών των αλλαγών εξετάζοντας με τη σειρά τις δραστηριότητες του πλήθους σε καθένα από αυτούς τους τομείς: παραγωγή, συνάντηση και ανταγωνισμός.

Η μητρόπολη είναι το πεδίο της βιοπολιτικής παραγωγής διότι είναι ο χώρος του κοινού (*space of the common*), εκεί όπου οι άνθρωποι ζουν μαζί, μοιράζονται τους πόρους, επικοινωνούν, ανταλλάσσουν αγαθά και ιδέες. Στα σύγχρονα ιταλικά διατηρείται η μεσαιωνική λατινική χρήση, συμφωνά με την οποία το κοινό - *il commune* στα Ιταλικά- είναι η λέξη για την πόλη. Το κοινό που χρησιμεύει ως βάση για την βιοπολιτική παραγωγή, όπως ανακαλύψαμε στο Τρίτο Μέρος, δεν είναι τόσο το «φυσικό κοινό» που περιέχεται στα υλικά συστατικά της γης, των μετάλλων, του νερού και του φυσικού αερίου, αλλά το «τεχνητό κοινό» που περιέχεται στις γλώσσες, τις εικόνες, τις γνώσεις, τις επιδράσεις, τους κώδικες, τις συνήθειες και τις πρακτικές. Αυτό το τεχνητό κοινό βρίσκεται-τρέχει κατά μήκος ολόκληρης της μητροπολιτικής επικράτειας και είναι αυτό που συστήνει την ίδια την μητρόπολη. Ως εκ τούτου η μητρόπολη εξ ολοκλήρου εγγράφεται ως αναπόσπαστο στοιχείο στον κύκλο της

βιοπολιτικής παραγωγής: η πρόσβαση στα αποθέματα του κοινού που ενσωματώνονται σε αυτή είναι η βάση της παραγωγής, και τα αποτελέσματα της παραγωγής με τη σειρά τους επανεγγράφονται στην μητρόπολη, επανασυστήνοντάς την και μετασχηματίζοντάς την. Η μητρόπολη είναι το εργοστάσιο για την παραγωγή του κοινού. Ωστόσο, σε αντίθεση με της μεγάλης κλίμακας βιομηχανίες αυτός ο κύκλος της βιοπολιτικής παραγωγής είναι ολόενα και περισσότερο αυτόνομος από το κεφάλαιο, καθώς τα σχήματα της συνεργασίας που δημιουργούνται στην ίδια την παραγωγική διαδικασία και κάθε επιβολή της διοίκησης αποτελεί εμπόδιο για την παραγωγικότητα. Όπως το βιομηχανικό εργοστάσιο δημιουργεί *κέρδος*, έτσι από τη στιγμή που η παραγωγικότητα εξαρτάται από τα σχήματα της συνεργασίας και τις εντολές των κεφαλαιοκρατών, η μητρόπολη παράγει κυρίως *ενοίκιο*, το οποίο είναι το μόνο μέσο με το οποίο το κεφάλαιο μπορεί να συλλάβει τον πλούτο που δημιουργήθηκε με αυτόνομο τρόπο. Οι τιμές γης στο αστικό περιβάλλον αποτελούν κατ' αυτόν τον τρόπο εκφράσεις του κοινού ή αυτού που οι οικονομολόγοι αποκαλούν «εξωτερικότητες» που ενσωματώνονται στο ευρύτερο μητροπολιτικό έδαφος. Εμείς διερευνήσαμε αυτές τις πτυχές της βιοπολιτικής παραγωγής στο Τρίτο Μέρος, αλλά τώρα μπορούμε να κατανοήσουμε καλύτερα τον τρόπο με τον οποίο βρίσκονται στη μητρόπολη.

Η βιοπολιτική παραγωγή μετασχηματίζει την πόλη, δημιουργώντας μια νέα μητροπολιτική μορφή. Μια τυπική περιοδοποίηση της πόλης μεταξύ αρχιτεκτόνων και πολεοδόμων ιστορικών σηματοδοτεί τις αλλαγές συμφωνά με τις μεταβολές στην οικονομική λειτουργία. Σε κοινωνίες που κυριαρχούσε η αγροτική παραγωγή, και σε προκαπιταλιστικές κοινωνίες γενικότερα, οι πόλεις παρείχαν τον χώρο για τις ανταλλαγές. Η *εμπορική πόλη* είναι διαχωρισμένη από την παραγωγή καθώς τα αγαθά κατά κανόνα παράγονται σε άλλα μέρη, εξορύσσονται από τους λόφους ή καλλιεργούνται στα χωράφια. Ο σχηματισμός των μεγάλων βιομηχανικών πόλεων από τον δέκατο όγδοο αιώνα συγκέντρωσε εργάτες στην αστική επικράτεια και έφερε κοντά μια ποικιλία βιομηχανιών –χυτήρια κοκ με χαλυβουργεία και με αυτοκινητοβιομηχανίες. Η *βιομηχανική πόλη* αποτελεί έναν από τους βασικούς μοχλούς που καθιστούν δυνατή την άνοδο της καπιταλιστικής παραγωγής. Φυσικά, πάντα υπήρχε κάποιου είδους παραγωγή εντός των πόλεων όπως η εργασία των συντεχνιών και η μανιφακτούρα, άλλα το εργοστάσιο μετέφερε σε αυτήν την οικονομική ηγεμονία της παραγωγής. Παρόλο που ο χώρος του εργοστασίου βρίσκεται εντός της πόλης, είναι παρόλα αυτά διαχωρισμένος. Η βιομηχανική εργατική τάξη παράγει στο εργοστάσιο και έπειτα εξέρχεται από τα τείχη του και μπαίνει στην πόλη για να κάνει τις υπόλοιπες δραστηριότητές της. Σήμερα τελικά αναδύεται η *βιοπολιτική πόλη*. Με το πέρασμα στην ηγεμονία της βιοπολιτικής παραγωγής, ο χώρος της οικονομικής παραγωγής και ο χώρος της πόλης τείνουν να αλληλεπικαλύπτονται. Δεν υπάρχει πλέον το τείχος του εργοστασίου που χωρίζει την μια μορφή από την άλλη, και οι «εξωτερικότητες» δεν βρίσκονται πλέον εκτός του χώρου της παραγωγής που τις αξιοποιεί. Οι εργάτες παράγουν σε ολόκληρη την μητρόπολη, σε κάθε της ρωγμή και κοιλότητα. Στην πραγματικότητα, η παραγωγή του κοινού δεν είναι τίποτε άλλο παρά η ζωή της ίδιας της πόλης. (2)

Επιπρόσθετα με την εμπάπτιση στο κοινό το οποίο παράγεται από και γίνεται παραγωγικό μέσω της κοινωνικής ζωής, άλλη μια ποιότητα καθορίζει την μητρόπολη: η απρόβλεπτη τυχαία συνάντηση (*encounter*) ή μάλλον η συνάντηση μέσω της ετερότητας. Οι αναπαραστάσεις της μητρόπολης στη μεγάλη ευρωπαϊκή μοντέρνα λογοτεχνία από τον Charles Baudelaire έως την Virginia Woolf και από τον James Joyce στον Robert Musil και στον Fyodor Dostoyevsky, δίνουν έμφαση σε αυτή τη σχέση μεταξύ του κοινού και της συνάντησης. Η ζωή στο χωριό απεικονίζεται ως μια μονότονη επανάληψη. Γνωρίζεις τον καθένα στο χωριό σου, και η άφιξη ενός ξένου

είναι ένα εντυπωσιακό γεγονός. Η μητρόπολη αντιθέτως είναι ο τόπος των απρόβλεπτων συναντήσεων μεταξύ των ατόμων, όχι μονό μεταξύ αυτών που δεν ξέρεις αλλά επίσης και μεταξύ αυτών που έρχονται από διαφορετικά μέρη, με διαφορετικές κουλτούρες, γλώσσες, γνώσεις, νοοτροπίες. Ο Baudelaire, για παράδειγμα, αντιλαμβάνεται την είσοδο στην μητρόπολη ως «κολύμβηση στο πλήθος» (*prendre un bain de multitude*), η όποια προκαλεί τη μέθη της «οικουμενικής κοινωνίας» όταν κάποιος δίνει εξ ολοκλήρου τον εαυτό του στις συναντήσεις, «με την αβεβαιότητα που προκύπτει, όταν ο άγνωστος περνά» (*a l'imprevu qui se montre, a l'inconnu qui passe*).⁽³⁾ Παρόλο που εκ πρώτης όψεως το κοινό φαίνεται να συγκρούεται ή ακόμα και να αντιφάσκει με την πολλαπλότητα και με τις συναντήσεις των ατόμων, στην πραγματικότητα, όπως είδαμε νωρίτερα στο πλαίσιο της βιοπολιτικής παράγωγης, το κοινό, σε αντίθεση με την ομοιότητα, είναι απόλυτα συμβατό. Όπως καταδεικνύει ο Baudelaire στο πλαίσιο της μητρόπολης, το κοινό και οι απρόβλεπτες συναντήσεις είναι αμοιβαία απαραίτητες. Από τη στιγμή που καθορίσαμε την μητρόπολη με αυτές τις ποιότητες – ενσωματώνοντας το κοινό και ανοίγοντάς την στις τυχαίες συναντήσεις- καθίσταται προφανές ότι η μητροπολιτική ζωή γίνεται μια γενική πλανητική συνθήκη. Από ποσοτικής άποψης, αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η παγκόσμια ιστορία έχει πρόσφατα περάσει ένα κατώφλι: για πρώτη φορά η πλειοψηφία του πλανητικού πληθυσμού κατοικεί σε αστικές περιοχές. Αλλά αυτή η ποσοτική προσέγγιση των αστικών χώρων και του παγκόσμιου πληθυσμού δεν κατανοεί πολύ καλά τους μετασχηματισμούς που θέλουμε να τονίσουμε. Η ποιοτική μας προσέγγιση προσδίδει μια διαφορετική άποψη στο πως οι παραδοσιακές διαιρέσεις μεταξύ πόλης και υπαίθρου, αστικού και αγροτικού έχουν καταρρεύσει και έχουν αναδιοργανωθεί. Όταν για παράδειγμα, ο Μαρξ αναλύει το πολιτικό τοπίο του δεκάτου ενάτου αιώνα στη Γαλλία, και διακρίνει τις πολιτικές ικανότητες του προλεταριάτου των πόλεων από εκείνες των χωρικών, η συλλογιστική του άφορα την επικοινωνία και την συνεργασία. Το προλεταριάτο όχι μονό έχει πρόσβαση σε εξωτερικά νέα και σε πληροφορίες αλλά επίσης έχει την ικανότητα να επικοινωνεί στο εσωτερικό του, να δημιουργεί κυκλώματα ανταλλαγής και συζήτησης μεταξύ των προλετάρων. Το προλεταριάτο των πόλεων έχει έτοιμες πρακτικές συνεργασίας στο εργοστάσιο καθώς οι εργαζόμενοι βρίσκονται ο ένας δίπλα στον άλλο. Ωστόσο οι χωρικοί του δεκάτου ενάτου αιώνα στη Γαλλία σύμφωνα με την εκτίμηση του Μαρξ δεν επικοινωνούσαν μεταξύ τους υπό την έννοια ότι ήταν απομονωμένοι σε οικογένειες ή σε μικρές κοινοτικές μονάδες διάσπαρτες στην ύπαιθρο, χωρίς κάποιον ιστό κοινών σχέσεων ή κοινωνίας. Ή, για να το θέσουμε διαφορετικά, ο Μαρξ είδε τους χωρικούς ως ενσωματωμένους στο «φυσικό κοινό» και του προλετάρους στο «τεχνητό κοινό», που ο ίδιος κρίνει απαραίτητο για την πολιτική δράση. Ωστόσο, σήμερα, τα κυκλώματα της επικοινωνίας και της κοινωνικής συνεργασίας γενικεύονται σε όλο τον πλανήτη. Η αγροτική ζωή δεν χαρακτηρίζεται πλέον από απομόνωση και μη ικανότητα επικοινωνίας. Υπάρχουν φυσικά, διαφορετικές εντάσεις του κοινού, αλλά οι διαχωριστικές γραμμές έχουν όλο και λιγότερη σχέση στο αστικό και αγροτικό περιβαλλον.⁽⁴⁾

Εμείς όταν επισημαίνουμε την μητροπολιτικοποίηση του πλανήτη, σε καμία περίπτωση δεν σημαίνει ότι υπονοούμε ότι όλοι οι τόποι γίνονται το ίδιο αλλά ότι μάλλον θα πρέπει να διακρίνονται από διαφορετικές ποιότητες του κοινού και των συναντήσεων που παρουσιάζουν. Όπως είδαμε νωρίτερα στο πλαίσιο των οικονομικών εξωτερικότητων, το κοινό μπορεί να είναι θετικό ή αρνητικό: η κυκλοφορία από δυναμικές τοπικές κουλτούρες σε μια μητροπολιτική περιοχή είναι μια θετική μορφή του κοινού, ενώ η ρύπανση, η κυκλοφοριακή συμφόρηση, οι κοινωνικές συγκρούσεις

και παρόμοιες καταστάσεις είναι αρνητικές μορφές. Παρομοίως οι συναντήσεις μπορεί να είναι επωφελείς ή επιζήμιες. Όταν αρχιτέκτονες και ιστορικοί αρχιτεκτονικής θρηνούν για την άνοδο των «μεγαπόλεων» στις ΗΠΑ, δηλαδή τη μη ρυθμισμένη, άμορφη εξάπλωση που αντικατέστησε την κλασσική, συμπυκνωμένη μητροπολιτική μορφή τυπική στο Βερολίνο, τη Νέα Υόρκη και τη Σαγκάη της δεκαετίας του 1930, τότε αυτοί διαμαρτύρονταν για την αραίωση του κοινού και την αυξανόμενη παρεμπόδιση των συναντήσεων μεταξύ των ατόμων. Αυτοί εξηγούν ότι το πιο σημαντικό που στερείται η μεγαπόλη είναι η πυκνή διαφοροποίηση των κουλτούρων.(5) Παρομοίως όταν ο Mike Davis χρησιμοποιεί τον όρο «παραγκουπόλη» (slum) για να προσδιορίσει την ολοένα και αυξανόμενη γενική πλανητική συνθήκη, το κάνει αυτό για να τονίσει όχι τόσο την φτώχεια των κατοίκων αυτών των περιοχών αλλά την αρνητική μορφή του κοινού που τους περιβάλλει και τις επιζήμιες συναντήσεις στις όποιες υπόκεινται.(6) Κατά την άποψή μας όλοι αυτοί οι σχηματισμοί είναι μητροπολιτικοί και διαφοροποιούνται ανάλογα με το βαθμό της έντασης και τις ποιότητες του κοινού και των συναντήσεων που παρουσιάζουν.

Μια σειρά από πρόσφατες μελέτες διερευνούν την ιδιαιτερότητα των αστικών μορφών στην Αφρική, την Αφρόπολη (Afrapolis), από το Λάγος και την Κινσάσα έως το Γιοχάνεσμπουργκ. Αυτοί οι επιστήμονες επιμένουν ότι δεν αρκεί απλώς να τις δούμε αυτές τις πόλεις ως παραγκουπόλεις (slums) ή αποτυχημένες πόλεις, παρόλο που πολλές χαρακτηρίζονται από εξαιρετικές στερήσεις και φτώχεια. Από μια εξωτερική άποψη είναι φανερό ότι ο πολεοδομικός σχεδιασμός σε μεγάλο βαθμό απουσιάζει ή είναι αναποτελεσματικός στις περισσότερες αφρικανικές μητροπόλεις. Αλλά αυτοί οι μελετητές εστιάζουν στο γεγονός ότι παρά τις υπό κατάρρευση υποδομές και τον φτωχό πληθυσμό, η μητρόπολη στην πραγματικότητα λειτουργεί-τις περισσότερες φορές μέσω άτυπων δικτύων επικοινωνίας, κινητικότητας, εργασίας, ανταλλαγής, και συνεργασίας, τα οποία είναι σε μεγάλο βαθμό αόρατα στους ξένους. Το πλήθος των φτωχών, με άλλα λόγια, επινοεί στρατηγικές επιβίωσης, βρίσκοντας καταφύγιο και παράγοντας μορφές κοινωνικής ζωής, ανακαλύπτοντας διαρκώς και δημιουργώντας πόρους του κοινού μέσω εκτεταμένων κυκλωμάτων συναντήσεων. Αυτό φυσικά δε σημαίνει βεβαία: μην ανησυχείτε για τους φτωχούς, η ζωή τους είναι υπεροχή! Όλες οι πόλεις πρέπει να είναι σαν αυτές! Η σημασία αυτών των μελετών είναι να αποδείξει, το τι μπορούν να κάνουν οι φτωχοί ακόμα και σε συνθήκες με ακραίες αντιξοότητες, πως μπορούν να παράγουν το κοινό και να οργανώνουν τις συναντήσεις. (7)

Ωστόσο, η έννοια της συνάντησης (encounter) που έχουμε χρησιμοποιήσει μέχρι τώρα ως χαρακτηριστικό της μητρόπολης, είναι απλώς παθητική και αυθόρμητη. Για να είναι η μητρόπολη για το πλήθος ότι ήταν το εργοστάσιο για την βιομηχανική εργατική τάξη πρέπει να αποτελεί τον χώρο όχι μόνο για τη συνάντηση αλλά επίσης την οργάνωση και την πολιτική. Αυτό θα μπορούσε να είναι ο ορισμός της έννοιας της ελληνικής *πόλης*: ο τόπος όπου οι συναντήσεις μεταξύ των ατόμων οργανώνονται πολιτικά. Ο μεγάλος πλούτος της μητρόπολης αποκαλύπτεται στα αποτελέσματα της επιτυχής συνάντησης σε μια νέα παραγωγή των κοινών –όταν, για παράδειγμα, οι άνθρωποι επικοινωνούν τις διαφορετικές τους γνώσεις, διαφορετικές ικανότητες για να σχηματίσουν με συνεργατικό τρόπο κάτι νέο. Η επιτυχημένη συνάντηση, στην πραγματικότητα, παράγει ένα νέο κοινωνικό σώμα το οποίο είναι πιο ικανό από αυτό που μπορούν να κάνουν τα μεμονωμένα σώματα. Φυσικά δεν είναι κάθε συνάντηση επιτυχής και χαρούμενη. Η πλειοψηφία των αυθόρμητων συναντήσεων με άλλους στη μητρόπολη είναι συγκρουσιακή και καταστροφική, παράγει βλαβερές δηλητηριασμένες μορφές του κοινού, όταν ο θόρυβος των γειτόνων σας κρατάει ξύπνιους τη νύχτα ή όταν μοιράζετε τα σκουπίδια τους ή όταν η κυκλοφοριακή συμφόρηση και η ατμοσφαιρική ρύπανση της μητρόπολης υποβαθμίζει τη ζωή όλων των κατοίκων. Δεν

είναι εύκολο να μορφοποιήσουμε μια νέα σχέση με άλλους η όποια να προωθεί την επικοινωνία και την συνεργασία, οι οποίες δημιουργούν ένα νέο δυνατό κοινωνικό σώμα και δημιουργούν μια πιο ευχάριστη κοινή ζωή. Αντιθέτως ατυχής συγκρουσιακές συναντήσεις αποσυνθέτουν το κοινωνικό σώμα και διαφθείρουν την κοινή ζωή του πλήθους. Συχνά, στην πραγματικότητα, δεδομένου ότι τόσες πολλές ευκαιριακές συναντήσεις είναι επιβλαβής, οι κάτοικοι της μητρόπολης είναι κλειστοί ώστε να αποφύγουν συναντήσεις με άλλους, περπατούν σιωπηλοί χωρίς να κοιτάει ο ένας τον άλλο, ανεγείρουν αόρατα τείχη στον κοινό χώρο, σκληραίνουν τις επαφές τους σαν έχει αποκτήσει κάλους το δέρμα και να είναι μουδιασμένο και ταπεινωμένο.

Και οι προνομιούχοι εσωκλείονται σε θύλακες ώστε ακόμα και να ζουν δίπλα σε ανθρώπους ριζικά διαφορετικούς από αυτούς, καταφέρνουν να αλληλεπιδρούν μονό με τους ομοίους τους. Αυτό συμβαίνει όταν τα καθοριστικά χαρακτηριστικά της μητρόπολης εκφυλίζονται, όταν δεν είναι πλέον χώρος του κοινού και οι συναντήσεις με τον άλλο, δεν είναι πλέον ο χώρος της επικοινωνίας και της συνεργασίας.(8)

Η πολιτική της μητρόπολης είναι η οργάνωση των συναντήσεων. Η αποστολή της είναι να προωθεί ευχάριστες συναντήσεις, να τις επαναλαμβάνει και να ελαχιστοποιεί τις ατυχής συναντήσεις. Αυτό απαιτεί, πρώτον, μια ανοιχτότητα στην ετερότητα και την ικανότητα να μορφοποιούνται οι σχέσεις με άλλους, να δημιουργούνται ευχάριστες συναντήσεις και με αυτόν τον τρόπο να δημιουργούνται κοινωνικά σώματα με ακόμα μεγαλύτερες ικανότητες. Δεύτερον, και ίσως πιο σημαντικό, η μητρόπολη απαιτείται να μαθαίνει πώς να αποχωρίζεται τις συγκρουσιακές, καταστροφικές σχέσεις και να αποσυνθέτει τα ολέθρια κοινωνικά σώματα που προκύπτουν από αυτές. Τέλος, δεδομένου ότι τόσες πολλές από τις αυθόρμητες συναντήσεις δεν είναι άμεσα ευχάριστες, οι πολιτικές της μητρόπολης απαιτείται να ανακαλύψουν πως θα μετασχηματίσουν τις συγκρουσιακές συναντήσεις, σε όσο το δυνατό πιο ευχάριστες και παραγωγικές.(9)

Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να γίνει ξεκάθαρο ότι η οργάνωση των συναντήσεων στην μητρόπολη δεν είναι μονό πολιτικό ζήτημα αλλά άμεσα και οικονομικό. Οι ευχάριστες συναντήσεις είναι οικονομικά σημαντικές πράξεις και στην πραγματικότητα είναι από πολλές απόψεις το αποκορύφωμα της βιοπολιτικής οικονομίας. Σε αυτές είναι που ανακαλύπτεται το κοινό και σε αυτές είναι που το κοινό παράγεται. Αυτό μας παρέχει μια νέα οπτική του συνθήματος που προτείναμε νωρίτερα: η μητρόπολη είναι για το πλήθος ότι ήταν το εργοστάσιο για την βιομηχανική εργατική τάξη. Η οργάνωση των ευχάριστων συναντήσεων του πλήθους ανταποκρίνεται στην παραγωγική ανάπτυξη των εργατών στο χώρο του εργοστασίου με όρους συνεργατικών ομάδων, συγκεντρωμένων γύρω από συγκεκριμένες μηχανές, ή συντονισμένων στις ακολουθίες των γραμμών συναρμολόγησης, αλλά η βιοπολιτική παράγωγη του πλούτου –και εδώ είναι το κεντρικό σημείο- πρέπει να γίνει κατανοητή από την άλλη πλευρά, όχι από την προοπτική του κεφαλαίου αλλά μάλλον από αυτή του πλήθους. Το κεφάλαιο, στην πραγματικότητα, δεν είναι ικανό να οργανώσει ευχάριστες συναντήσεις στη μητρόπολη παρά μόνο μπορεί να συλλάβει ή να εκμεταλλευτεί τον παραγόμενο κοινό πλούτο. Το πλήθος πρέπει να οργανώσει αυτές τις συναντήσεις με αυτόνομο τρόπο και να τις θέσει στη δοκιμασία που απαιτείται για μια πολιτική της μητρόπολης. Στα μέσα της δεκαετίας του '60 στο πλαίσιο του κινήματος Μαύρη Δύναμη, όταν οι σημαντικότερες πόλεις των ΗΠΑ είχαν κυρίως μαύρους, οι Grace και James Boggs πρότειναν μια παρόμοια πολιτική της αυτόνομης οργάνωσης των μητροπόλεων με το σύνθημα «Η πόλη είναι ο τόπος των μαύρων.»(10) Στην πραγματικότητα οι αστικές εξεγέρσεις υπό τη σημαία της αυτονομίας, ήταν ο κινητήριος μοχλός που οδήγησε στην κρίση της βιομηχανικής πόλης μαζί τελικά με την κρίση της ηγεμονίας των ΗΠΑ. Αλλά σήμερα οι αστικές

εξεγέρσεις, αν και ακόμα προσδιορίζονται έντονα από το ζήτημα της φυλής, δεν οδηγούνται πλέον από αυτές της βιομηχανικές φιγούρες. Όταν η μητροπολιτική παραγωγή ενσωματώνεται στην καπιταλιστική αξιοποίηση, οι αστικές εξεγέρσεις εμφανίζουν πρωτότυπα στοιχεία, τα οποία προαναγγέλλουν νέες μορφές οργάνωσης, ακριβώς όπως οι πρώτες απεργίες των βιομηχανικών εργατών, οι οποίες ανέδειξαν την επακολουθούμενη πανδημία του σαμποτάζ εναντίον στα εργοστάσια και στις μηχανές. Ωστόσο στο πλήθος ποτέ δεν του επιτρέπεται ελεύθερα και ειρηνικά να διαχειριστεί την οργάνωση της μητρόπολης. Επί προσθέτως στο κοινό και στις συναντήσεις, η μητρόπολη προσδιορίζεται επίσης και ίσως πιο σημαντικά από τον ανταγωνισμό και την βία. Μια τελευταία ετυμολογική υπογράμμιση: στα αρχαία ελληνικά, μητρόπολη είναι η «μητέρα πόλη» η οποία δεσπόζει και ελέγχει τις αποικίες. Αυτός είναι επίσης ο γαλλικός όρος που χρησιμοποιήθηκε κατά την ιμπεριαλιστική εποχή: η μητροπολιτική Γαλλία ξεχώριζε την ευρωπαϊκή επικράτεια από τις γαλλικές αποικίες στην Αφρική, Ασία, Ειρηνικό και Καραϊβική. Σήμερα η «μητρόπολη» εξακολουθεί να σηματοδοτεί την ιεραρχία, αλλά η γεωγραφία της έχει μετατοπιστεί και έχει γίνει πιο σύνθετη. Φυσικά, είναι αλήθεια, ότι σε γενικές γραμμές εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικές ανισότητες μεταξύ των σύγχρονων μητροπόλεων που θυμίζουν της αποικιακές σχέσεις, για παράδειγμα μεταξύ Νέας Υόρκης και Πόλης του Μεξικού, Λονδίνου και Μουμπάι, Παρίσι και Ντακάρ, Σανγκάη και Τσενγκτού. Ωστόσο επί προσθέτως σε αυτές τις ιεραρχίες, εμείς χρειαζόμαστε επίσης να δούμε εκείνες που υπάρχουν εντός της κάθε μητρόπολης, μερικές φορές σε εξαιρετική εγγύτητα, μεταξύ διαφορετικών γειτονιών και εντός της κάθε μιας. Αυτή είναι μια γεωγραφία των εντάσεων και των κατωφλίων, όπως εκείνοι οι χάρτες θερμοκρασίας της γήινης επιφάνειας όπως φαίνεται από το διάστημα.

Όλες οι σύγχρονες μητροπόλεις είναι παθολογικές, υπό την έννοια ότι οι ιεραρχίες και οι διαιρέσεις τους, διαφθείρουν το κοινό και μπλοκάρουν τις ευεργετικές συναντήσεις μέσω θεσμοθετημένων ρατσισμών, διαχωρισμών μεταξύ πλούσιων και φτωχών, και πολλών άλλων δομών αποκλεισμού, υποταγής και εξάρτησης. Το ότι λέμε πως λόγου χάρη το Σάο Πάολο είναι μια πόλη των τειχών είναι μια διάγνωση αυτής της ασθένειας, αυτής της παθολογίας. (10) Και η παθολογία εμποδίζει όχι μόνο τις θετικές συναντήσεις αλλά επίσης μας βομβαρδίζει με αρνητικές. Σε πολλά κυρίαρχα μέρη του κόσμου, εάν είσαι φτωχός και σκουρόχρωμος δεν μπορείς να μεις στο μετρό ή να οδηγήσεις το αυτοκίνητό σου χωρίς να σε σταματήσει η αστυνομία. Σε πολλά εξαρτημένα μέρη του κόσμου η γειτονιά σου είναι πιθανό να μαστίζεται από το έγκλημα και τις ασθένειες λήγω έλλειψης καθαρού νερού και επαρκούς αποχέτευσης. Η μητρόπολη είναι μια ζούγκλα και οι μορφές του κοινού και της συνάντησης που παρουσιάζει είναι αυτές που θα πρέπει να εκτελέσουμε!

Οι διαιρέσεις της μητρόπολης διαρκώς παράγονται και ενισχύονται οικονομικά από τα ενοίκια και τις τιμές γης. Ο εξευγενισμός είναι ένα όπλο που δημιουργεί και διατηρεί τις κοινωνίες διαιρέσεις, και αναπαράγει σε κάθε μητρόπολη σε μικρότερη κλίμακα τις παγκόσμιες ιεραρχίες και ανισότητες. Όπως έχουμε ισχυριστεί στο Τρίτο Μέρος, το ενοίκιο και οι αξίες γης απορρέουν άμεσα από το κοινό, αυτό που οι οικονομολόγοι αποκαλούν τις θετικές και αρνητικές εξωτερικότητες γύρω από τη μητρόπολη. Η σχέση του ενοικίου με το κοινό, ωστόσο, δεν είναι απλώς παθητική, παρασιτική. Σίγουρα, σε αντίθεση με τις μορφές του βιομηχανικού κεφαλαίου που δημιουργεί κέρδος, το ενοίκιο δεν έχει άμεση σχέση με την οργάνωση της παραγωγής, αλλά η σύλληψη και αναδιανομή του πλούτου, οι διατηρούμενες και επεκτεινόμενες ταξικές διαιρέσεις, περιλαμβάνουν την κοινωνική παραγωγή και συγκεκριμένα την οργάνωση της παραγωγικότητας της άυλης εργασιακής δύναμης. Αυτό βοηθά να εξηγήσουμε γιατί το ενοίκιο έχει γίνει το παραδειγματικό οικονομικό εργαλείο του

νεοφιλελευθερισμού και του καθεστώτος της χρηματοπιστωτικοποίησης, η οποία, όπως θα δούμε στο Πέμπτο Μέρος συνδέονται με την παραγωγή υπηρεσιών και άυλων αγαθών, όπως επίσης και με την αναδιανομή του πλούτου στο εσωτερικό της τάξης. Το ενοίκιο λειτουργεί μέσω της *αποσειριοποίησης του κοινού* (*deserialization of the common*) ιδιωτικοποιώντας στα χεριά των πλουσίων τον κοινό πλούτο που παράγεται και ενοποιείται στη μητρόπολη. Οι ξεκάθαρες οπτικές γραμμές των παριζιάνικων λεωφόρων του βαρόνου Ωσμάν δεν είναι απαραίτητες για την ανάπτυξη αυτής της δύναμης. Το ενοίκιο και οι τιμές γης είναι πανταχού παρούσες συσκευές διαίρεσης και ελέγχου, εκτείνονται με ομαλό τρόπο σε ολόκληρο το αστικό τοπίο και διαμορφώνουν τις συσκευές (*dispositifs*) για την κοινωνική εκμετάλλευση. Ο ιστός της σύγχρονης μητρόπολης ασκεί έναν σιωπηλό οικονομικό έλεγχο ο οποίος είναι τόσο φαύλος όπως οποιαδήποτε άλλη μορφή βίας.(11)

Αυτό παρέχει ένα τρίτο και τελευταίο νόημα στη θέση ότι η μητρόπολη είναι για το πλήθος ότι ήταν το εργοστάσιο για την βιομηχανική εργατική τάξη: η μητρόπολη, όπως το εργοστάσιο, είναι ο χώρος της ιεραρχίας και της εκμετάλλευσης, της βίας και της δυστυχίας, του φόβου και του πόνου. Για γενεές εργατών το εργοστάσιο είναι ο τόπος που τα σώματά τους καταστρέφονταν, που δηλητηριάζονταν από τα χημικά των βιομηχανιών και δολοφονούνταν από τα επικίνδυνα μηχανήματα. Η μητρόπολη είναι ένας επικίνδυνος επιβλαβής τόπος, ειδικά για τους φτωχούς. Αλλά ακριβώς λόγω αυτού, η μητρόπολη είναι επίσης, όπως το εργοστάσιο, το έδαφος του ανταγωνισμού και της εξέγερσης. Από τη στιγμή που η βιοπολιτική παραγωγή απαιτεί αυτονομία, όπως είδαμε ωρύτερα, το κεφάλαιο γίνεται όλο και περισσότερο εξωτερικό σε σχέση με την παραγωγική διαδικασία, και επομένως όλα τα μέσα που διαθέτει για να απαλλοτριώσει την αξία θέτουν εμπόδια και καταστρέφουν ή διαφθείρουν το κοινό. Το κεφάλαιο γίνεται, ίσως παραδόξως, ένα εμπόδιο στην παραγωγή του πλούτου. Κατ' αυτόν τον τρόπο η αγανάκτηση και ο ανταγωνισμός του πλήθους κατευθύνονται όχι μόνο εναντίον στην βία της ιεραρχίας και του ελέγχου αλλά επίσης και για την υπεράσπιση της παραγωγικότητας του κοινού και της ελευθερίας των συναντήσεων. Αλλά που ακριβώς μπορεί αυτό το παραγωγικό πλήθος να εξεγερθεί; Για τους βιομηχανικούς εργάτες το εργοστάσιο παρείχε τον προφανή χώρο: το αφεντικό βρίσκεται μπροστά σου, μπορείς να κάνεις σαμποτάζ στις μηχανές, να καταλάβεις το εργοστάσιο, να διακόψεις την παράγωγη και ούτω καθεξής.

Φαίνεται ότι το πλήθος στην μητρόπολη δεν έχει ανάλογο έδαφος για να εξεγερθεί και ως εκ τούτου κινδυνεύει να πέσει η οργή του στο κενό, αλλά τα τελευταία χρονιά έχουμε γίνει μάρτυρες μιας σειράς εξεγέρσεων (*jacqueries*)[[1](#)] που πειραματίζονται με λύσεις σε αυτό το πρόβλημα. Για παράδειγμα οι *πικετέρος* στην Αργεντινή ξεκινώντας το 2001 ανέπτυξαν αυτό που περιγράφουμε εμείς εδώ ως την αναλογία μεταξύ του εργοστασίου και της μητρόπολης: άνεργοι εργάτες, που δεν είχαν να μπλοκάρουν τις πύλες των εργοστασίων, αποφάσισαν να «πασσαλώσουν» (*picket*) την πόλη, μπλοκάροντας δρόμους, εμποδίζοντας την κυκλοφορία, διακόπτοντας την λειτουργία της μητρόπολης. Οι *πικετέρος* δοκίμασαν με άλλο λόγια ένα είδος άγριας απεργίας ενάντια στην μητρόπολη. Οι μάχες στην Βολιβία για το νερό και το αέριο το 2000 και το 2003, τις όποιες αναλύσαμε στο Δεύτερο Μέρος, ανέπτυξαν παρόμοιες τακτικές, όπως τη συχνή διακοπή των αυτοκινητοδρόμων που συνδέουν τις μεγαλύτερες πόλεις. Στο αποκορύφωμα του αγώνα το 2003, το εξεγερμένο πλήθος κατέβηκε από το El Alto, το φτωχό, κυρίως με ιθαγενείς κατοίκους προάστιο που περικυκλώνει την La Paz, και κατέλαβαν το κέντρο της πόλης και τις αμιγώς λευκές γειτονιές, υπερπηδώντας τα εμπόδια του φυλετικού διαχωρισμού και του πλούτου, δημιουργώντας πανικό μεταξύ των ελίτ. Παρομοίως η εξέγερση του 2005 στα παρισινά προάστια (*banlieu*) επιτέθηκε στις φυλετικές ιεραρχίες και τις ιεραρχίες του

πλούτου μπλοκάροντας την κινητικότητα στην μητρόπολη, καίγοντας τόσο αυτοκίνητα όσο και υποδομές εκπαίδευσης τις οποίες οι *banlieusards* αναγνώριζαν ως τα μη προσβάσιμα εργαλεία κοινωνικής κινητικότητας. Όπως στη Βολιβία έτσι και η εξέγερση στη Γαλλία συνδύασε ταξικούς και φυλετικούς ανταγωνισμούς σε μια διαμαρτυρία ενάντια στην απαλλοτρίωση του κοινού και στα εμπόδια που τίθενται στις συναντήσεις. Αυτές οι εξεγέρσεις δεν ήταν απλώς εντός της μητρόπολης αλλά επίσης εναντίον της, που σημαίνει, εναντίον της μορφής της μητρόπολης, της παθολογίας της και της διαφθοράς της.(12)

Ωστόσο όπως ισχυριστήκαμε νωρίτερα, οι Jacques και οι αυθόρμητα εξεγερμένοι δεν επωφελούνται πάντα και ενδέχεται να αυτοκαταστραφούν. Συνεπώς η τρίτη έννοια για τις πολιτικές του πλήθους στην μητρόπολη η οποία τις περισσότερες φορές έρχεται πριν την προώθηση της παράγωγης του κοινού και των χαρούμενων συναντήσεων, είναι η οργάνωση των ανταγωνισμών εναντίον των ιεραρχιών και των διαιρέσεων της μητρόπολης, η διοχέτευση του μισούς και της οργής εναντίον της μητροπολιτικής βίας. Υπάρχει φυσικά χαρά και στην καταστροφή – το να επιτίθεσαι σε αυτό που μισείς, την πηγή της δυστυχίας σου! Η μητροπολιτικοποίηση του κόσμου δεν σημαίνει απαραίτητα τη γενίκευση των ιεραρχικών δομών και της εκμετάλλευσης. Σημαίνει επίσης την γενίκευση της εξέγερσης και ενδεχομένως την ανάπτυξη δικτύων συνεργασίας και επικοινωνίας, την αυξημένη ένταση του κοινού και των συναντήσεων μεταξύ των ατόμων. Εκεί είναι που το πλήθος βρίσκει το σπίτι του.

1. Karl Marx, *Economic and Philosophical Manuscripts*, στο *Early Writings*, p. 328. Για μια ερμηνεία αυτού του εδαφίου των Deleuze και Guattari, δείτε *Anti-Oedipus*, trans. Robert Hurley, Mark Seem, and Helen Lane (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1983), pp. 4–5.

2. Η Saskia Sassen ανιχνεύει μια παρόμοια γενεαλογία των αστικών μορφών και παραδειγμάτων παράγωγης για να προσδιορίσει την σημερινή «παγκόσμια πόλη», η οποία επικεντρώνεται σε χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες. Όπως συμβαίνει συχνά, η σκέψη μας εδώ είναι πολύ κοντά με αυτή της Sassen αλλά η εστίασή μας στην βιοπολιτική παραγωγή παρά στην χρηματοπιστωτική παρέχει μια σημαντικά διαφορετική οπτική της ζωής και των δυνατοτήτων της σημερινής μητρόπολης.

3. Charles Baudelaire, "La foule," in *CEuvres completes*, ed. Marcel Ruff (Paris: Seuil, 1968), p. 155.

4. Σχετικά με το επιχείρημά μας σε σχέση με το λυκόφως του αγροτικού κόσμου όπως προσδιορίζεται από την έλλειψη πολιτικών ικανοτήτων επικοινωνίας και συνεργασίας, δείτε *Multitude*, pp. 115-127. Σχετικά με την οπτική του Μαρξ πάνω στις πολιτικές ικανότητες των χωρικών τον δέκατο ένατο αιώνα στη Γαλλία, δείτε την 18^η Μπρυμέρ στον Λουδοβίκο Βοναπάρτη *The Eighteenth Brumaire of Louis Bonaparte* (New York: International Publishers, 1998), pp. 123-129.

5. Σχετικά με την μέγανη δειτε Kenneth Frampton, "Towards a Critical Regionalism," in *The Anti-Aesthetic*, ed. Hal Foster (Port Townsend, Wash.: Bay Press, 1983), pp. 26-30.

6. Mike Davis, *Planet of Slums* (London: Verso, 2006).

7. Δείτε, για παράδειγμα, Achille Mbembe και Sarah Nuttall, eds., *Johannesburg: The Elusive Metropolis* (Durham: Duke University Press, 2008); Filip de Boeck and Marie-Francoise Plissart, *Kinshasa: Invisible City* (Ghent: Ludion, 2004); AbdouMalik Simone, *For the City Yet to Come* (Durham: Duke University Press, 2004); and Rem Koolhaas, ed., *Lagos: How It Works* (Baden: Lars Miller, forthcoming).

8. Για μια φιλοσοφική επεξεργασία της συνάντησης (encounter), δείτε Gilles Deleuze's in terpretation of Spinoza's theory of the affects in relation to joyful and

sad passions in *Expressionism in Philosophy: Spinoza*, trans. Martin Joughin (New York: Zone Books, 1990). Για μια πολιτική επεξεργασία διαφορετικών μορφών συνάντησης, δείτε El Kilombo and Michael Hardt, "Organizing En counters and Generating Events," *Whirlwinds: Journal of Aesthetics and Protest* (2008), www.joaap.org.

9. Στην έρευνά του για το Mumbai, ο Arjun Appadurai παρουσιάζει μια παρόμοια έννοια των πολιτικών της μητρόπολης ως την οργάνωση των συναντήσεων από τα κάτω, τις οποίες αναγνωρίζει ως «βαθιά δημοκρατικές.» Δείτε "Deep Democracy: Urban Governmentality and 68. Grace and James Boggs ? "The City Is the Black Man's Land," *Monthly Review* 17, no. 11 (April 1966), 35-46.

10. Teresa Caldeira, *City of Walls: Crime, Segregation, and Citizenship in Sao Paulo* (Berkeley: University of California Press, 2000).

11. Σχετικά με το ενοίκιο και την χρηματοοικονομία σε αστικές περιοχές δείτε Carlo Vercellone, "Finance, rente et travail dans le capitalisme cognitive," *Multitudes*, no. 32 (March 2008), 27-38, όπως επίσης και άλλα άρθρα στο ίδιο τεύχος. Δείτε επίσης Agostino Petrillo, "La rendita fondiaria urbana e la metropolis," Presentation at Uninomade, Bologna, 8 December 2007. Σχετικά με τον εξευγενισμό (gentrification), δείτε Neil Smith, *The New Urban Frontier: Gentrification and the Revanchist City* (New York: Routledge, 1996); και για μια διεθνή οπτική, Rowland Atkinson and Gary Bridge, eds., *Gentrification in a Global Context: The New Urban Colonialism* (New York: Routledge, 2005).

12. Σχετικά με την εξέγερση στη Γαλλία τον Οκτώβριο και το Νοέμβριο του 2005, δείτε, *Qui ha peur de la banlieue?*; Bertho, *Nous autres, nous meme*; and Guido Caldiron, *Banlieue* (Rome: Manifestolibri, 2005).

---

[1] Οι Jacqueseries είναι το όνομα των εξεγερμένων χωρικών στην βόρεια Γαλλία το 1358 κατά τη διάρκεια του εκατονταετή πολέμου και από τότε έχει γίνει συνώνυμο των αγροτικών εξεγέρσεων τόσο στα γαλλικά όσο και στα αγγλικά